

להתודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ם

יבמות דף קטז

בענין מת בעלה במלחמה

ביבמות דף קי"ד: במשנה, האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, שלום בינו לבינה ושלום בעולם, ובאה ואמרה מת בעלי, תנשא, מת בעלי תתייבם. שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם, קטטה בינו לבינה ושלום בעולם, ובאתה ואמרה מת בעלי, אינה נאמנת וכו'. ובגמ', אמר רבא מאי טעמא דמלחמה משום דאמרה בדרמי, סלקא דעתא בכל הני דאיקטול הוא פליט. אם תימצא לומר כיון דשלום בינו לבינה נטרא עד דחזיא, זימנין דמחא ליה בנירא או ברומחא, וסברא ודאי מת, ואיכא דעבד סמתרי, וחיה וכו'. אמר רבא רעבון גריעה ממלחמה, דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא, הא מת על מטתו מהימנא, ואילו גבי רעבון עד דאמרה מת וקברתיו. ובדף קט"ו. איבעיא להו, עד אחד במלחמה, מהו טעמא דעד אחד מהימן משום דמילתא דעבידא לאיגלווי הוא לא משקר, הכי נמי לא משקר, או דלמא טעמא דעד אחד משום דהיא גופא דייקא ומינסבא והכא לא דייקא ומינסבא.

- א -

חשש לאמירה בדרך 'בדרמי'

הבעיא.

בתוס' (ד"ה טעמא) כתבו דזה ברור שבעד אחד שמעיד שבעלה מת במלחמה אין לחוש שהוא בעצמו טועה ואומר בדרך 'בדרמי', כי מאחר דמילתא דעבידי לאגלווי לא משקרי אינשי לא יעיד לפני ב"ד אלא אם הדבר ברור אצלו שמת בעלה, ודוקא באשה שאומרת מת בעלי חוששין שאומרת בדרך 'בדרמי', ולא בעד אחד. אלא שאפילו הכי מבעי בגמרא אם יש לסמוך על עד אחד בשעת מלחמה, כי אולי אין להתיר אשה להנשא אלא בצירוף חזקה דאשה דייקא ומינסבא, ובשעת מלחמה לא תדייק לברר אם עדיין הוא בחיים, כי היא תולה שודאי מת במלחמה.

אמנם מדברי הרי"ף מתבאר שסובר דגם בעד אחד יש לחוש שכשאומר שבעלה מת במלחמה הרי הוא אומר בדרך 'בדרמי', כמבואר בבית יוסף באהע"ז סי' י"ז סעיף נ'.

ולא עוד, אלא שהרי"ף כתב דאפילו בשני עדים שמעידין שמת בעלה במלחמה יש לחוש שאומרים כן בדרך 'בדרמי', ולכן אפילו בשני עדים במלחמה אין מתירין אותה להנשא אלא אם העידו שקברו אותה, שבזה אין חשש שאומרים 'בדרמי'.

אכן הרא"ש סי' ב' ג' חולק על דברי הרי"ף וכתב דבשני עדים ודאי אין לחוש שאומרים בדרך 'בדרמי', כי אין לפקפק כלל על עדותן של שני עדים. והוא מביא דהראב"ד חולק על הרי"ף גם לגבי עד אחד וסובר שהוא נאמן אפילו אם לא אמר קברתיו.

- ב -

אשה שאומרת מת בעלי במלחמה 'וקברתיו'

חוששין שמכוונת לשקר, וכל עיקר החשש שאין להאמינה בשעת מלחמה הוא רק מפני שחוששין שטועה וסוברת שמת, וכאמור לעיל מפני שכשרואה שזורקין עליו חצים הוא בורחת משם מיראה ופחד, והיא סוברת שודאי מת מפצעיו.

ולכן אם אומרת בשעת מלחמה שמת על מטתו הרי היא נאמנת, בין באומרת שלא ירד כלל למלחמה ומת על מטתו, בין באומרת שירד למלחמה והוכה ושב לביתו פצוע ומת על מטתו, כי א"ע שהוכה במלחמה, מכל מקום

הטעם שחוששין שאומרת בדרך 'בדרמי' / הבלד בין מלחמה ובין לסטים / בעד אחד אם יש לחוש שאומר 'בדרמי' / בשני עדים אם יש לחוש לאמירת 'בדרמי'

- תוספות, ר"ף, רא"ש -

א. האמור מדברי המשנה והגמרא דכשאשה אומרת שמת בעלה במלחמה אין מתירין לה להנשא, כי חוששין שאמירתה הוא בדרך 'בדרמי', שהיא טועה בדבר וחושבת שהוא מת, כי כשראתה שחיילי המלחמה הכו אותה להרגו, היא חושבת שהוא מת מפצעיו אפילו כשלא מת, כי אינה מעלה על דעתה אולי הניח תחבושת על מכתו ונתרפא, ולכן אינה נאמנת במה שאומרת שמת במלחמה. לפיכך, כשאומרת שמת על מטתו בשעת מלחמה הרי היא נאמנת, כי בזה אין חשש לומר שטעתה והיא רק חושבת שהוא מת. א

ובתוס' (ד"ה זימנין) מבארים דמה שחוששין שהיא טועה וחושבת שמת, הוא מפני שבשעת מלחמה היא יראה לעמוד אצלו עד שימות, לפי שזורקין חצים ואבני בלסטראות, ואינם מתכוונים על מי שיפול. ולכן אמרו בגמרא שזה אמור דוקא בשעת מלחמה, אבל אם אומרת שנפלו עליו לסטים, נאמנת היא לומר שנהרג, כי בלסטים אינה יראה לעמוד שם, משום שאשה כלי זיינה עליה, ובודאי עמדה שם עד שמת, ואינו אומרת בדרמי.

והנה בגמ' מבעי אם עד אחד נאמן לומר שמת בעלה במלחמה כי מילתא דעבידי לאגלווי לא משקרי אינשי, או שגם עד אחד אינו נאמן במלחמה, כי נאמנות עד אחד מועלת רק בצירוף חזקה דאשה דייקא ומינסבא, אבל בשעת מלחמה לא דייקא ומינסבא. ונאמרו בראשונים כמה דרכים בבאור

ההבדל בין שעת מלחמה לשעת שלום הוא רק משום חשש 'בדרמי' ולא מפני חשש שקר / אינו שכיח שתקבור בעלה בשעת מלחמה / חשש 'בדרמי' שקברה איש אחר / אמרה שקברתו אחרי שפסקה המלחמה

- רשב"א, רמב"ם, רא"ם, לבוש, רבי עקיבא איגר -

ב. בחידושי הרשב"א כתב דמה שאין אשה נאמנת שמת בעלה במלחמה אינו מחשש שמא מתכוונת לשקר, כי כשם שבשעת שלום נאמנת אשה לומר שמת בעלה ואין חוששין שהיא משקרת, כך בשעת מלחמה אין

דבריה לא היה לה סיבה לברוח משם, לכן נאמנת לומר שעמדה אצלו עד שמת, אבל באומרת שמת במלחמה וקברתו, בזה יש חשש שמשקרת. ^א

ובלבוש שם סעיף מ"ח כתב טעם אחר בזה, דאע"ג שאין חושדין האשה שהיא משקרת אלא שאומרת 'בדדמי', עם כל זה אפילו באומרת קברתו יש לחוש שאומרת 'בדדמי', דכיון שהיא במלחמה עמו ורואה כל ההרוגים ההם סביבו, היא בהולה להמלט מהרה על נפשה, אלא שמתוך אהבתה את בעלה היא רוצה להתעסק עמו לקבורו מהר ולהמלט אח"כ, ויכול להיות שמתוך רוב הבהלה קברה איש אחר וחשבה שבעלה הוא, ולכן אע"ג שאין חוששין שהיא משקרת, עם כל זה אפילו באומרת קברתו יש לחוש שאומרת בדרך 'בדדמי'. וכן כתב בשלטי גבורים (דף מ"ב. מדפי הרי"ף) בשם ריא"ז דאינה נאמנת אפילו באומרת קברתו, כי יש לחוש שטעתה וקברה איש אחר, מלבד אם הכירה אותו על ידי סמנין.

וכתב בחידושי רבי עקיבא איגר בשו"ע אהע"ז (אות נ"ח) דיש נפקותא בין שני דרכים האלו באומרת שקברתו אחרי שפסקה המלחמה, כי לסברת הרא"ם דהסברא שאינה נאמנת לומר קברתו הוא כיון שאין רגילין לקבור בשעת מלחמה, נמצא דאם אמרה שקברתו אחר שפסקה המלחמה הרי היא נאמנת, אבל לטעמו של ריא"ז גם בזה אינה נאמנת, כי יש לחוש שנדמה לה שקברה את בעלה, ובאמת היה זה איש אחר.

לאור האמור נמצא דלפי דרכו של הלבוש גם הרמב"ם סובר כדעת הרשב"א (הנ"ל) שאין שום חשד שהאשה אומרת דבר שקר, כי מה שאין מאמינים אותה במה שאומרת קברתו גם זה הוא מחשש שאומרת כן 'בדדמי', אבל לדרכו של הכס"מ בשם הרא"ם שמה שאינו נאמנת לומר קברתו הוא מפני שחוששין שהיא משקרת בזה, הרי זה דלא כפי ההנחה של הרשב"א שסובר שבמלחמה אין חוששין כלל שמשקרת. וראה השלמות והוספות ^א

כיון שלדבריה חזר פצוע לביתו ומת על מטתו, אין לחוש שאומרת 'בדדמי', כי היות שלא היה לה לברוח מן המקום, ודאי ראתה שהוא מת.

וכתב הרשב"א דלכן גם באומרת שמת במלחמה והיא קברה אותו, הרי היא נאמנת, שהרי באומרת שקברה אותו אין חשש של אמירה 'בדדמי', ואין לחוש שהיא משקרת, כי אין בשעת מלחמה אלא חשש של אמירה 'בדדמי' ולא חששו במלחמה שהיא משקרת. וראיה לזה, שהרי לענין שעת רעבון אמרו בגמרא שאינה נאמנת לומר שמת על מטתו ומכל מקום נאמנת לומר שקברה אותו, וא"כ כל שכן במלחמה שהיא נאמנת לומר שמת על מטתו שתהא נאמנת לומר שקברה אותו.

אמנם הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גירושין הלכה ב' כתב דאשה אינה נאמנת לומר שמת בעלה במלחמה אפילו אם אומרת שקברה אותו. אבל אם אמרה שמת על מטתו הרי היא נאמנת.

והרשב"א שם חולק עליו, שהרי לא מצינו שבשעת מלחמה יש לחוש על האשה שהיא מתכוונת לשקר ולומר שמת בעלה כשיודעת שלא מת, ולא אמרו אלא שיש לחוש לאמירה בדרך 'בדדמי', וכיון שאומרת שקברה אותו אין חשש שאומרת בדרך 'בדדמי', ומדוע לא תהא נאמנת. ובשו"ע שם סעיף מ"ח מביא המחבר שני דעות בזה.

ונאמרו כמה דרכים בישוב דברי הרמב"ם.

בכסף משנה שם (ד"ה ומה) מביא בשם שו"ת הרא"ם ס' כ' דנהי דמה שאינה נאמנת באמירת מת בעלה הוא רק משום חשש 'בדדמי', ולכן באומרת שמת על מטתו נאמנת, מכל מקום באומרת 'קברתו' יש לחוש לחשש שקר, כי היות שהדרך לברוח מפני פחד מלחמה לא מסתבר שעמדה שם במלחמה לקבורו, כי אין דרך להתעסק בקבורה בשעת מלחמה, וזה מעורר חשש שהיא משקרת. כי בשלמא באומרת שמת על מטתו, הרי לפי

השלמות והוספות

^א כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה בעלה באמצעו, שהרי היא אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו, נהרג הוא בכללן, לפיכך אינה נאמנת. וכן כתב בשו"ע ס' י"ז סעיף מ"ח. וקשה מדוע הביאו רק התחלת דברי רבא דהטעם הוא משום שחושבת דכיון שנהרגו אחרים נהרג גם בעלה שהיה באמצעו, ומדוע לא הביאו סוף דברי רבא דהטעם הוא משום דכשראתה שהכו אותו ברומח סברה שהוא מת, ואולי עשה לעצמו תחבושת.

וכתב, דהנה לפי סוף דברי רבא נמצא דאשה אינה משקרת כלל במיתת בעלה, כי כשראתה שהכו אותו ברומח והיא אומרת שמת, לפי דעתה אינה אומרת יותר ממה שראתה בעיניה, כי לפי דעתה נחשב כאילו ראתה אותו מת היות שהחץ בא עד לבו ומת. אמנם לטעמו הראשון של רבא שאינה נאמנת משום שאומרת שמת כשראתה שנהרגו אנשים שבסביבתו, נמצא דרבא חושש שהיא אומרת יותר ממה שראתה בעיניה, שהרי לא ראתה כלל שהכו את בעלה, אלא שמחמת שלפי סברתה הרגו גם את בעלה היא משקרת ואומרת שמת בעלה. ונהי שאינה מכוונת לשקר במזיד לומר שבעלה מת כשהיא סוברת שהוא חי, אמנם היות שהיא סוברת בודאי שבעלה נהרג עמהם, לכן אומרת שראתה שמת, כדי שיקבלו ב"ד את דבריה, אע"ג שלא ראתה שמת.

ונמצא דיש בתחילת דברי רבא חומרא יתירה, שכשהיא סוברת שבודאי הוא מת, יש לחוש שתוסיף דברים בשקר כדי שיאמינו אותה שמת בעלה. ולכן הביאו הרמב"ם והשו"ע טעם ראשון של רבא, כי בזה יש חומרא יתירה מבסוף דבריו.

ובזה מיישב קושיית הרשב"א על הרמב"ם מדוע לא תהא נאמנת לומר קברתו, הרי לא מצינו במלחמה שתהא חשודה לשקר. אמנם לפי האמור מתיישב הטיב, דנהי דלפי המשך דברי רבא לא מצינו שיהא חשש שמשקרת ואומרת יותר ממה שראתה, אמנם בתחילת דברי רבא מתבאר שחוששין שמוספת דברים כדי שנאמינה, שהרי באומרת שראתה שמת בעלה אע"ג שלא ראתה שהכו אותו, וא"כ יש לחוש גם שאומרת קברתו כדי שנאמינה, ולכן מביא הרמב"ם תחילת דברי רבא ללמוד מזה דאינה נאמנת אפילו באומרת קברתו. [לפי הכרעה זו יתכן שאפילו באומרת שקברתו אחרי שפסקה המלחמה אינה נאמנת, דלא כדברי הגרעק"א הנ"ל].

^א בחזון איש נשים ס' כ"ח (אות א') כתב לגבי אשה שהעידה שראתה שבעלה נורה בראשו על ידי הגרמנים ימש"ו בתוך קבוצת בני העיר שיצאו להריגה רח"ל, וראתה שנפל על הארץ ולא ראתה שמת, דיש לצדד להקל להתירה, כי רציצת המוח ע"י יריה הוא צפוי למות בשעות מועטות, אם לא ימהרו לו טיפול רפואי מידי, ולפי תנאי המקום היה מן הנמנע שיתעסקו בו מצילים שהרי כולם היו לקוחים למות ל"ע וחיל הרוצחים מפקחים עליהם, ואם כן במה שאומרת שראתה שירו אותו בראשו ונפל על הארץ יש להתירה אחרי י"ב חודש, כי במצב זה אין לדון שמא מצא לו רפואה ונתרפא. [ויעו"ש].

^ב ומבאר בזה מתיישב שלא תקשה כמה שמצינו בשנת רעבון שנאמנת לומר קברתו אע"ג שאינה נאמנת לומר שמת על מטתו, וא"כ במלחמה שנאמן לומר שמת על מטתו קל וחומר שיהא נאמן שמת וקברתו, כי ברעבון מה שאינה נאמנת לומר שמת על מטתו הוא מחשש 'בדדמי' כי היא בהולה לברוח למקום אחר מפני הרעב, והיא חושבת שבמעט קמח שהשאירה לו ודאי ימות על מטתו, ולכן גם מה שאומרת שמת על מטתו הוא בדרך 'בדדמי', ודוקא באומרת שקברתו אין חשש 'בדדמי' והיא נאמנת, ואין בזה חשש משקר, כי אע"ג שהיא בהולה לברוח למקום אחר מפני הרעב, מכל מקום אינה בהולה כל כך לברוח תיכף ומיד ולעזבו בלי לקבורו. אבל במלחמה הוא להיפוך, שבאומרת מת על מטתו היא נאמנת כי אין לחוש שאומרת 'בדדמי' כי משם אינה בהולה לברוח, אבל באומרת מת במלחמה וקברתו יש חשש שמשקרת, כי הדרך לברוח משם בבהלה מפני חשש יריית חצים, ואין דרך לקבורו בשעת מלחמה, ולכן אינה נאמנת.

^ג בשו"ת בית אפרים חאהע"ז ס' י"ז (ד"ה הנה) כתב דדבר זה תלוי בשני הטעמים שאומר רבא מדוע אין אשה נאמנת לומר שמת בעלה במלחמה, דהנה רבא בתחילת דבריו אומר דהטעם הוא משום שחושבת שאם נהרגו כל האנשים שבסביבתו ודאי גם הוא נהרג עמהם. ושוב מוסיף רבא ואומר דאם תמצא לומר שהיא ממתנת עד שתראה אם בעלה נהרג או לא, יתכן שהכו אותו ברומח, וסוברת שודאי מת, ואולי תבט עצמו בתחבושת ונתרפא ועדיין הוא חי, ע"כ.

והנה הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גירושין הלכה ב' כתב דאם אמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת, שמא תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה ותאמר מת,